

Ewa Chorowska-Kasperlik

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Finansów i Ubezpieczeń
Katedra Rachunkowości Międzynarodowej
e.chorowska@ue.katowice.pl

CASH POOLING W GRUPIE KAPITAŁOWEJ – WYBRANE ASPEKTY PODATKOWE

Streszczenie: *Cash pooling* umożliwia efektywne zarządzanie środkami pieniężnymi w ramach grupy powiązanych ekonomicznie podmiotów i uzyskiwanie wymiernych korzyści ekonomicznych. Stosowanie umów *cash pooling* w praktyce może stanowić źródło ryzyka podatkowego na gruncie ustaw podatkowych. W artykule zaprezentowano istotę i rodzaje umów *cash pooligowych*, jak również przedstawiono podatkowe implikacje tych umów w odniesieniu do ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych oraz ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych.

Słowa kluczowe: *cash pooling*, konsolidacja rachunków bankowych.

Wprowadzenie

Nowoczesnym narzędziem pozwalającym efektywnie zarządzać zasobami finansowymi w obrębie grupy kapitałowej podmiotów gospodarczych (w podmiotach wielooddziałowych lub podmiotach powiązanych ekonomicznie w inny sposób) jest *cash pooling*, czyli konsolidacja rachunków bankowych. *Cash pooling* umożliwia efektywne zarządzanie płynnością finansową uczestników systemu, osiągnięcie wymiernych korzyści ekonomicznych wynikających zarówno z obniżenia kosztów bieżącego finansowania działalności, jak również z korzystniejszych warunków lokowania czasowo wolnych środków.

Celem artykułu jest omówienie skutków podatkowych stosowania *cash pooling* w grupie kapitałowej, w obszarze podatku od czynności cywilnoprawnych oraz podatku dochodowego od osób prawnych, a także wskazanie kierunków wykładni prawa podatkowego w odniesieniu do reklasyfikacji umów *cash*

poolingu na umowy pożyczki oraz w odniesieniu do identyfikacji do celów podatkowych przychodów i kosztów powstających w związku z realizacją umów *cash pooling*.

1. Istota i rodzaje *cash pooling*

Jako instrument zarządzania zasobami finansowymi *cash pooling* jest ściśle powiązany z gospodarowaniem środkami pieniężnymi [Szumielewicz, 2009]. W literaturze wymienia się dwa aspekty zarządzania gotówką: minimalizację poziomu bieżącej gotówki i maksymalizację korzyści z jej posiadania oraz umożliwienie jak najszybszego przepływu gotówki przez przedsiębiorstwo [Sierpińska i Wędzki, 2002, s. 222]. Efektywne zarządzanie środkami pieniężnymi to np. synchronizacja przepływów środków pieniężnych, oznaczająca modyfikację wyznaczania terminów spłat należności, tak by wpływy z tych należności mogły być bezpośrednio wykorzystywane do spłaty bieżących zobowiązań [Czyżkowska, 2014]. Wykorzystuje się tu krótkoterminowe preeliminowanie środków pieniężnych, w którym następuje projekcja oczekiwanych wpływów i planowanie niezbędnych w bieżącej działalności rozchodów środków pieniężnych [Gałarek i in., 2001, s. 35-41]¹. W ustaleniu optymalnego poziomu gotówki w przedsiębiorstwie pomocne mogą się okazać modele Baumola, Beranka, Millera-Orra, Stone'a [Karpus i Węclawski (red.), 2005, s. 39-53]. W zarządzaniu płynnością finansową przedsiębiorstwa wykorzystują wiele narzędzi, np.: kredyt bankowy, faktoring, forfaiting, cesja wierzytelności, leasing, emisja krótkoterminowych papierów wartościowych, ubezpieczenie należności, kredyt kupiecki itd. Jednym z efektywnych narzędzi zarządzania środkami pieniężnymi jest *cash pooling*. Stosowanie *cash pooling* umożliwia koordynację zarządzania płynnością uczestników tego systemu, optymalizację odsetek i obniżenie kosztów bieżącego finansowania.

Cash pooling jest umowa nienazwaną, dla której w polskim prawodawstwie brak jest szczegółowych unormowań². Polega on na konsolidacji rachunków

¹ Ze względu na ryzyko prognozy przepływów pieniężnych preliminarz obrotów gotówkowych zasadne jest poddać np. symulacji Monte Carlo, w której następuje określenie prawdopodobieństwa wystąpienia określonych wielkości zapotrzebowania na środki pieniężne.

² Jedynie w ustawie z dnia 29.08.2002 r. Prawo bankowe (Dz.U. z 2002 r., nr 72, poz. 665 z późn. zm.), w art. 93a ust. 1 mowa jest o skonsolidowanym oprocentowaniu. Zgodnie z treścią przepisu bank może zawrzeć ze spółkami należącymi do podatkowej grupy kapitałowej umowę polegającą na stosowaniu skonsolidowanego oprocentowania środków zgromadzonych przez poszczególne spółki z tej grupy na ich rachunkach bankowych oraz udzielonych im kredytów i pożyczek pieniężnych.

bankowych podmiotów³ w ramach jednego rachunku, najczęściej nazywanego rachunkiem głównym. Na rachunku głównym, administrowanym przez tzw. *pool leadera*, czyli podmiot wyznaczony do zarządzania płynnością grupy, następuje konsolidacja zgłoszonych do wspólnego zarządzania rachunków bankowych poszczególnych spółek tworzących grupę kapitałową. Na rachunku głównym dochodzi do kompensacji sald debetowych i kredytowych i w rezultacie grupa jako całość zyskuje możliwość tańszego wewnętrznego finansowania. Jeśli jeden z członków grupy posiada nadwyżki gotówki na rachunku bankowym, a drugi zobowiązania kredytowe, to dzięki wykorzystaniu *cash pooling* można bez dodatkowych umów między podmiotami wyeliminować lub ograniczyć konieczność zewnętrznego finansowania drugiego podmiotu, udostępniając mu nadwyżki finansowe podmiotu pierwszego. Z punktu widzenia grupy kapitałowej, a także uczestnika *cash pooling*, zmniejszone zostaną koszty finansowe, gdyż potrzeby kredytowe drugiego podmiotu finansowane będą wewnątrz. Korzyści wystąpią również wtedy, gdy wszyscy uczestnicy mają nadwyżki finansowe, gdyż wówczas można np. negocjować korzystniejsze oprocentowanie środków zgromadzonych na rachunku głównym [„Zeszyty Metodyczne Rachunkowości”, 2013].

W praktyce *cash pooling* realizowany jest w wariantach kompensacyjnym lub konsolidacyjnym. *Zero-balancing cash pooling*⁴ (wariant konsolidacyjny *cash pooling*u oznaczający koncentrację środków na rachunku, rzeczywisty *cash pooling*) polega na rzeczywistym przemieszczaniu środków pomiędzy rachunkami grupy kapitałowej. Przepływy pomiędzy rachunkami uczestników *cash pooling*u dokonywane są za pośrednictwem rachunku głównego grupy (rachunek skonsolidowany), na który na koniec każdego dnia wpływają dodatnie salda uczestników i pokrywane są salda ujemne innych uczestników systemu. Na początku dnia następnego dokonywane są przelewy przywracające stan na rachunkach uczestników *cash pooling*u przed konsolidacją środków. Korzyścią tego rozwiązania jest naliczanie odsetek przez bank od globalnego salda na rachunku skonsolidowanym. *Notional cash pooling* (wariant kompensacyjny *cash pooling*u oznaczający kompensowanie odsetek, wirtualny *cash pooling*) polega na tym, że nie dochodzi do rzeczywistego przepływu środków pomiędzy rachunkami

³ Konsolidacji mogą podlegać rachunki bankowe członków grupy kapitałowej, oddziałów jednostki wielodziałowej bądź podmiotów powiązanych ekonomicznie w jakikolwiek inny sposób.

⁴ W praktyce funkcjonuje również tzw. *near-zero-balancing cash pooling*. Różni się od *zero-balancing cash pooling*u tym, że na rachunek główny grupy przekazywane są środki pieniężne w takiej wysokości, aby na rachunkach uczestników pozostało na koniec dnia z góry ustalone saldo dodatnie.

uczestników, lecz w sposób wirtualny prowadzony jest rachunek główny grupy⁵. Pomimo że salda rachunków uczestników są dodatnie i ujemne, nie dochodzi do rzeczywistego przepływu środków między tymi rachunkami, ale odsetki są naliczane od łącznego salda grupy. Poza wymienionymi podstawowymi rodzajami *cash pooling*, w praktyce coraz częściej spotykane są porozumienia typu *cross-border cash pooling*, obejmujące rachunki bankowe podmiotów z różnych krajów, jak również *cash pooling* zwrotny (*two-way*), *cash pooling* bezzwrotny (*one-way*)⁶.

Bez względu na formę, w której będzie realizowany *cash pooling* w grupie kapitałowej, warunki rozliczeń z bankiem i pomiędzy uczestnikami systemu powinny być sprecyzowane w stosownej umowie. Niezbędne jest ustalenie zasad oprocentowania salda globalnego, podziału odsetek naliczonych od salda na rachunku głównym, inwestowania nadwyżek pieniężnych, wynagrodzenia *pool leadera*⁷.

2. Umowa *cash pooling* a umowa pożyczki

W polskim prawie cywilnym brak jest przepisów odnoszących się wprost do umów *cash pooling*, stąd należą one do tzw. umów nienazwanych⁸. W swej istocie umowa *cash pooling* jest najbardziej zbliżona konstrukcją do umowy pożyczki podlegającej opodatkowaniu podatkiem od czynności cywilnoprawnych (PCC). Stąd wielu przedsiębiorców dostrzega ryzyko podatkowe związane ze stosowaniem *cash pooling* i obawia się potraktowania tego typu umów jako spełniających kryteria opodatkowania PCC, tak jak umów pożyczki. Stanowisko fiskusa jednak ewoluowało i w obecnie wydawanych interpretacjach indywidualnych organy podatkowe podkreślają, że umowy *cash pooling* nie wyczerpują znamion czynności podlegających opodatkowaniu podatkiem PCC. Umów tych nie można uznać za umowy pożyczki⁹, choć zawierają elementy takiej umowy,

⁵ Jako metoda *notional cash pooling* może być stosowany *netting*. Szerzej na temat istoty, rodzajów i korzyści wynikających z zastosowania *nettingu* w transakcjach wewnątrzgrupowych w: [Ziółkowska, 2013, s.131-144].

⁶ Przykładowo umowa *cash pooling two-way* przewiduje, że środki pieniężne, które jednego dnia przelewane są na rachunek bankowy innego podmiotu z grupy, następnego dnia powracają na ten sam rachunek lub inny rachunek wskazany przez uczestnika. Wzajemne rozliczenia uczestników mogą następować również cyklicznie, po upływie np. miesiąca, kwartału. Por. [Jurkiewicz, 2008].

⁷ *Pool leaderem* może być bank lub jeden z uczestników *cash pooling* (np. podmiot z grupy kapitałowej). *Pool leader* administruje rachunkiem głównym i kontroluje jego saldo.

⁸ Umowy *cash pooling* kształtowane są na podstawie art. 353 Kodeksu cywilnego, statuującego swobodę kształtowania umów.

⁹ Zgodnie z art. 720 Kodeksu cywilnego podmiot udzielający pożyczki innemu podmiotowi „zobowiązuje się przenieść na własność biorącego określoną ilość pieniędzy albo rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku, a biorący zobowiązuje się zwrócić tę samą ilość pieniędzy albo tę samą ilość rzeczy tego samego gatunku i tej samej jakości”.

jednak nie wyczerpują istotnych jej znamion. Nie dochodzi bowiem do zawarcia umowy pożyczki, ponieważ brak jest zobowiązania do przeniesienia określonej ilości pieniędzy na określony w umowie podmiot, a po stronie uczestnika otrzymującego środki nie powstaje również zobowiązanie do zwrotu tych kwot. Innym argumentem jest fakt, że nie jest skonkretyzowana druga strona transakcji, jak również jej przedmiot, bowiem źródłem, z którego zostanie zasilony rachunek o saldzie debetowym, jest rachunek zbiorczy, na którym znajdują się wolne środki wszystkich uczestników.

Analiza interpretacji podatkowych prowadzi do wniosku, że kluczowe dla rozstrzygnięcia problemu, czy umowa *cash pooling* podlega PCC, jest ustalenie charakteru jej postanowień. Jeżeli strony umowy *cash pooling* przyjmą za podstawę prawną przepływów pieniężnych umowy pożyczki albo przelewy wierzytelności, a dodatkowo ze złożonych oświadczeń woli wynikać będzie chęć zawiązania wielu stosunków prawnych, wówczas umowy te jako umowy odrębne co do zasady podlegać będą opodatkowaniu PCC. Natomiast jeśli zawarta umowa będzie miała charakter kompleksowy, polegający na tym, że jeden stosunek zobowiązaniowy obejmuje wiele obowiązków świadczeń, to umowa ta jako nie-nazwana nie będzie podlegać PCC.

Analizując umowę *cash pooling* na gruncie ustawy o podatku PCC, należy również rozważyć, czy tego rodzaju umowa nie spełnia definicji umowy depozytu nieprawidłowego podlegającego opodatkowaniu PCC na podstawie art. 1 ust. 1 pkt j) ustawy o PCC. Ten typ umowy został uregulowany w art. 845 Kodeksu cywilnego¹⁰. Z tytułu uczestnictwa w strukturze *cash pooling* dla wszystkich uczestników powstają określone prawa i obowiązki, jednakże nie dochodzi w tym przypadku do zawarcia lub realizacji umowy depozytu nieprawidłowego, ponieważ brak jest zobowiązania do przeniesienia określonej ilości środków pieniężnych na określony podmiot. Uczestnicy, którzy na koniec dnia będą wykazywać nadwyżkę na swoim rachunku bankowym, będą zobowiązani do przeniesienia powstałej nadwyżki na rachunek główny. Przy tym uczestnicy ci nie będą posiadali wiedzy na temat tego, czy ich środki zostaną wykorzystane oraz ewentualnie przez którego z pozostałych uczestników. Tym samym nie jest określony przedmiot oraz strona transakcji, które to elementy są niezbędne do zaistnienia umowy depozytu nieprawidłowego podlegającego opodatkowaniu PCC. Niezasadne byłoby zatem uznanie czynności realizowanych w ramach struktury *cash pooling* za depozyt nieprawidłowy.

¹⁰ W myśl tej regulacji, jeżeli z przepisów szczególnych albo z umowy lub okoliczności wynika, że przechowawca może rozporządzać oddanymi na przechowanie pieniędzmi lub innymi rzeczami oznaczonymi tylko co do gatunku, stosuje się odpowiednio przepisy o pożyczce (depozyt nieprawidłowy), zaś „czas i miejsce zwrotu określają przepisy o przechowaniu”.

Podsumowując, zawarcie umowy *cash pooling* nie zostało wymienione w ustawowym katalogu czynności podlegających opodatkowaniu podatkiem od czynności cywilnoprawnych. Czynności tego typu nie można zakwalifikować jako umowy pożyczki czy też umowy depozytu nieprawidłowego. Tym samym czynności dokonywane w ramach umowy *cash pooling* dotyczące zarządzania wspólną płynnością finansową nie podlegają opodatkowaniu podatkiem od czynności cywilnoprawnych, nie mieszczą się bowiem w katalogu czynności ściśle wymienionych jako podlegające opodatkowaniu tym podatkiem.

3. *Cash pooling* w aspekcie przepisów o niedostatecznej kapitalizacji

Umowy *cash pooling* realizowane w ramach grupy kapitałowej mogą generować ryzyko podatkowe na gruncie ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych (dalej PDOP) [Ustawa o podatku dochodowym..., 2011] w zakresie stosowania przepisów o niedostatecznej kapitalizacji, konsekwencją czego byłoby ograniczenie w uznawaniu zapłaconych odsetek za koszty uzyskania przychodów. Restrykcjom przewidzianym w przepisach o niedostatecznej kapitalizacji podlegają odsetki od pożyczek udzielanych spółce (pożyczkobiorcy) przez określoną grupę podmiotów (pożyczkodawców), tj.:

- 1) udziałowca posiadającego nie mniej niż 25% udziałów w kapitale zakładowym spółki,
- 2) udziałowców posiadających łącznie co najmniej 25% udziałów w kapitale zakładowym spółki,
- 3) „spółkę siostrę”, jeżeli w obydwu spółkach (pożyczkodawcy i pożyczkobiorcy) ten sam udziałowiec posiada co najmniej 25% udziałów.

W przypadku przekroczenia przez spółkę (pożyczkobiorcę) wskaźnika zadłużenia, ustalonego jako trzykrotność wartości jej kapitału zakładowego, odsetki od pożyczek zaciągniętych od podmiotów wskazanych powyżej nie będą stanowiły kosztów uzyskania przychodów w części, w jakiej kwota pożyczki przekracza ten wskaźnik.

Z regulacji dotyczących „cienkiej kapitalizacji” wynika, że podstawową przesłanką ich stosowania jest to, aby płatność odsetek była dokonywana z tytułu pożyczki udzielonej danemu podmiotowi przez określone jednostki powiązane. Zatem należy rozważyć, czy w przypadku *cash pooling* mamy do czynienia z pożyczką udzielaną posiadaczowi niedoborów finansowych przez posiadacza nadwyżek finansowych. Wydaje się że nie, ponieważ istota *cash pooling* pole-

ga na tym, że uczestnik systemu posiadający nadwyżkę finansową wyraża jedynie gotowość do chwilowego (z reguły na okres pomiędzy zakończeniem jednego dnia roboczego a rozpoczęciem następnego dnia roboczego) transferu środków ze swojego indywidualnego rachunku bankowego na techniczny rachunek rozliczeniowy celem kalkulacji oprocentowania od łącznego salda uczestników *cash pooling*. Co więcej, co do zasady posiadacz salda ujemnego pozostaje przez cały czas dłużnikiem banku, a nie pozostałych uczestników *cash pooling*. Również to bank pobiera odsetki należne od salda ujemnego na indywidualnym rachunku danego uczestnika. Gdyby nawet uznać, że czynności dokonywane przez bank mają charakter pożyczki, to taka pożyczka byłaby udzielana poszczególnym uczestnikom *cash pooling* przez bank, a nie przez pozostałych uczestników systemu. Wreszcie, nawet gdyby uznać, że transfery sald dokonywane w ramach *cash pooling* powodują powstanie czasowego zadłużenia posiadacza salda ujemnego wobec posiadacza nadwyżki, to i tak miałyby ono jedynie charakter krótkotrwały (od zakończenia jednego dnia do rozpoczęcia następnego dnia). Zadłużenie to nie istniałoby natomiast w momencie zapłaty odsetek, gdyż na ten moment nadwyżki i niedobory finansowe znajdują się na indywidualnych rachunkach ich posiadaczy. Powyższe stanowisko znalazło potwierdzenie w wielu dotychczas wydawanych interpretacjach podatkowych. Podkreślano w nich, że w przypadku umowy *cash pooling* nie można mówić o umowie pożyczki w rozumieniu przepisów o niedostatecznej kapitalizacji, gdyż w ramach wielostronnej, kompleksowej usługi zarządzania płynnością finansową, jaką jest usługa *cash pooling*, dochodzi do powstania wzajemnych wierzytelności/długu pomiędzy uczestnikami w oparciu o nazwane w kodeksie cywilnym czynności (tj. przelew wierzytelności lub przejęcia długu), inne niż umowa pożyczki. W żadnym momencie nie dochodzi natomiast do bezpośredniego przepływu środków pomiędzy uczestnikami *cash pooling*, co oznacza, że uczestnicy w ramach grupy kapitałowej nie dokonują pomiędzy sobą żadnych bezpośrednich transakcji.

Ostatnio jednak pojawiły się interpretacje, w świetle których na gruncie ustawy PDOP umowa *cash pooling* jest traktowana jak umowa pożyczki¹¹, a wobec tego płacone odsetki podlegają rygorom przepisów o niedostatecznej kapitalizacji. Przykładowo w interpretacji ze stycznia 2014 r. [Interpretacja 1] wywodzi się, że: „Nawet [...] w przypadku, gdy umowa *cash pooling* polega

¹¹ Zgodnie z art. 16 ust. 7b ustawy pdop przez pożyczkę rozumiana jest każda umowa, w której dający pożyczkę zobowiązuje się przenieść na własność biorącego określoną ilość pieniędzy, a biorący zobowiązuje się zwrócić tę samą ilość pieniędzy. Dodatkowo przez pożyczkę rozumie się także emisję papierów wartościowych o charakterze dłużnym, depozyt nieprawidłowy oraz lokatę.

na konwersji długu pomiędzy podmiotami w niej uczestniczącymi czy subrogacji¹² [...], faktycznym jej celem jest udostępnianie środków pieniężnych pomiędzy podmiotami z grupy oraz osiąganie przez te podmioty korzyści w postaci odsetek”. Z interpretacji wynika, że jeśli podmioty uczestniczące w systemie *cash pooling* udostępniają sobie określone kwoty pieniężne w zamian za określone wynagrodzenie – odsetki, to takie transfery środków pieniężnych wypełniają przesłanki zaliczenia ich do umowy pożyczki zdefiniowanej w art. 16 ust. 7b ustawy PDOP. Tym samym w sytuacji, gdy jeden z uczestników systemu będzie wykazywał saldo debetowe, a także łączna wartość zadłużenia wobec podmiotów wskazanych w art. 16 ust. 1 pkt 60 i 61 ustawy PDOP przekroczy trzykrotność wartości kapitału zakładowego tego uczestnika, wówczas w odniesieniu do odsetek płaconych w związku z uczestnictwem w systemie *cash pooling* znajdują zastosowanie ograniczenia w zakresie niedostatecznej kapitalizacji [Interpretacja 2].

Wydaje się jednak, że aktualnie prezentowane stanowisko organów podatkowych w zakresie uznania transferów pieniężnych pomiędzy uczestnikami systemu *cash pooling* za pożyczkę trudno będzie obronić. Z definicji pożyczki, do której mają zastosowanie przepisy o niedostatecznej kapitalizacji wynika bowiem, że jest to umowa zawierana pomiędzy dwoma podmiotami, w której dający pożyczkę zobowiązuje się przenieść na biorącego pożyczkę pewną określoną sumę pieniędzy. Tę samą sumę pieniędzy biorący pożyczkę zobowiązuje się zwrócić. Natomiast w przypadku *cash pooling* żaden z uczestników nie zobowiązuje się do przeniesienia określonej sumy pieniędzy na rzecz innego podmiotu. Przystępując do systemu *cash pooling*, uczestnicy wyrażają jedynie gotowość wprowadzania swoich środków finansowych do systemu *cash pooling* w celu usprawnienia przepływów w grupie kapitałowej. Deklaracja ta nie wiąże się z określeniem sumy środków finansowych, które dany uczestnik systemu będzie udostępniał konkretnemu odbiorcy tych środków. Zresztą ustalenie odbiorcy tych środków nie jest możliwe, ponieważ saldo ujemne danego uczestnika pokrywane jest z rachunku głównego grupy i nie jest możliwe ustalenie, od jakiego konkretnie uczestnika systemu pochodzą środki na finansowanie powstałego debetu. Również uczestnik systemu posiadający nadwyżkę finansową nie wie, czy wpłacana przez niego nadwyżka zostanie wykorzystana, w jakiej wysokości i przez jaki podmiot. Zatem brak elementów umowy pożyczki takich jak: brak zobowiązania do przeniesienia określonej sumy pieniędzy na rzecz innego podmiotu i tym samym brak zwrotu tej samej ilości pieniędzy na rzecz pożyczkodawcy oraz nieskonkretyzowanie drugiej strony umowy powoduje, że restrykcje dotyczące niedostatecznej kapitalizacji nie znajdują zastosowania.

¹² Subrogacja polega na wstąpieniu w prawa zaspokojonego wierzyciela przez spłacenie cudzego długu (art. 518 par. 1 pkt 1 Kodeksu cywilnego).

Zmiana kierunku interpretacji podatkowych w omawianym obszarze i wynikające z tego wątpliwości interpretacyjne sprawiają jednak, że dla przedsiębiorców najbezpieczniejszym rozwiązaniem będzie indywidualne wnioskowanie o wykładnię stosowania przepisów w zakresie „cienkiej kapitalizacji” w odniesieniu do *cash pooling*.

4. Transfery środków pieniężnych w *cash pooling*, przychody i koszty odsetkowe

Kolejne ryzyko podatkowe związane z umowami *cash pooling* dotyczy koncentrowania środków z rachunków poszczególnych uczestników systemu na wspólnym rachunku grupy, związanego z tym rzeczywistego lub wirtualnego transferu środków i naliczania odsetek od globalnego salda grupy. Powstaje pytanie, które z transferów dokonywanych w ramach realizacji umowy *cash pooling* generują przychody/koszty podatkowe z punktu widzenia ustawy PDOP. Należy zauważyć, że mamy tu do czynienia z dwoma rodzajami transferów. Pierwszy stanowią transfery bilansujące salda rachunków uczestników do zera, a drugi otrzymywane/płacone odsetki. Środki finansowe transferowane na/z rachunku uczestnika systemu *cash pooling* inne niż odsetki, czyli przepływy mające na celu bilansowanie sald uczestników systemu, są neutralne podatkowo i nie stanowią przychodu/kosztu podatkowego. Przychodem podatkowym może być bowiem jedynie ta wartość, która definitywnie wchodzi do majątku podatnika, a zatem jako przychody mogą być kwalifikowane jedynie uzyskane definitywnie bezzwrotne przysporzenia majątkowe.

Podobnie środki pieniężne transferowane w ramach umowy *cash pooling*, które nie stanowią wydatków na zapłatę odsetek (tj. przepływy bilansujące saldo rachunku uczestnika do zera w przypadku nadwyżek), nie będą stanowiły kosztów uzyskania przychodów. Zgodnie bowiem z przyjętym orzecznictwem za koszty podatkowe mogą zostać uznane jedynie wydatki o charakterze definitywnym, które nie podlegają zwrotowi [NSA,1996].

Podsumowując, środki finansowe niebędące odsetkami, przelewane pomiędzy uczestnikami *cash pooling*, pozostają neutralne podatkowo, tj. nie stanowią przychodów ani kosztów podatkowych.

W ramach *cash pooling* oprócz transferu sald pojawiają się również odsetki (płacone i otrzymywane) oraz prowizje i opłaty na rzecz banku. Z interpretacji podatkowych jednoznacznie wynika, że tego rodzaju wpływy i wydatki stanowią odpowiednio przychody i koszty podatkowe, a ich rozliczenie powinno być do-

konane na zasadzie kasowej¹³. Należy podkreślić, że uwzględnienie w podstawie opodatkowania (jako przychodów bądź kosztów) wyłącznie odsetek jest możliwe, gdy transfery środków pomiędzy rachunkami uczestników *cash pooling* są odpowiednio rozgraniczone na te wyrównujące salda i na transfery stanowiące odsetki.

Z zagadnieniem odsetek wiąże się również problem ewentualnego powstania przychodów podatkowych z tytułu nieodpłatnych świadczeń¹⁴ w efekcie obniżenia kosztów finansowych. Nieodpłatne świadczenia powstają w wyniku stosunku prawnego, w którym jeden podmiot dokonuje określonego świadczenia, drugi natomiast to świadczenie otrzymuje nieodpłatnie lub częściowo odpłatnie¹⁵. W odniesieniu do *cash pooling* nieodpłatne świadczenia można rozpatrywać w odniesieniu do kosztów odsetek ponoszonych przez uczestników systemu, które dzięki uczestnictwu w systemie są niższe, niż gdyby uczestnik samodzielnie korzystał z usług banku. Jednak istotą *cash pooling* jest obniżanie kosztów działalności finansowej bądź uzyskiwanie korzyści poprzez wzajemne traktowanie przez bank uczestników systemu jako kredytodawców i kredytobiorców. Poza tym wysokość uzyskiwanych bądź ponoszonych odsetek ustala bank (niebędący podmiotem powiązany z uczestnikami systemu), a niższe koszty finansowe danego uczestnika będą wynikać z faktu, że odsetki będą naliczane na zbilansowanych saldach wszystkich uczestników systemu. W konsekwencji brak jest podstaw do przyjęcia, że uczestnik systemu *cash pooling* będzie zobowiązany do rozpoznawania przychodu z nieodpłatnych lub częściowo odpłatnych świadczeń w związku z obniżeniem kosztów finansowych.

Zagadnienie nieodpłatnych świadczeń w odniesieniu do *cash pooling* można również rozpatrywać w sytuacji, gdy podmioty uczestniczące w systemie zawierają z bankiem umowę poręczenia stanowiącą formę zabezpieczenia dla

¹³ W przypadku *cash pooling* rzeczywistego mamy do czynienia z rzeczywistym otrzymaniem odsetek przez uczestnika systemu, co oznacza, że będzie on zobowiązany do rozpoznania przychodu podatkowego z tego tytułu w momencie otrzymania odsetek. Natomiast w przypadku *notional cash pooling*, w którym następuje wyłącznie kompensata sald, odsetki są naliczane od zbiorczego salda grupy. Kompensata taka powinna jednak być traktowana jako rzeczywiste otrzymanie odsetek przez uczestnika, zatem w konsekwencji skutkuje powstaniem przychodu podatkowego. Z kolei odsetki przekazane przez uczestnika *cash pooling* można traktować jako koszty uzyskania przychodów w momencie, gdy zostaną faktycznie zapłacone. Dotyczy to odsetek w *zero balancing cash pooling*, jak i w *notional cash pooling*, gdyż kompensata odsetek powinna być traktowana na równi z ich faktyczną zapłatą.

¹⁴ Zgodnie z art. 12 ust. 1 pkt 2 ustawy PDOP przychodem jest m.in. wartość nieodpłatnie lub częściowo odpłatnie otrzymanych świadczeń.

¹⁵ Dla celów podatkowych za nieodpłatne lub częściowo odpłatne świadczenia należy uważać te wszystkie zdarzenia prawne i gospodarcze, których skutkiem było nieodpłatne, tj. niezwiązane z kosztami lub inną formą ekwiwalentu, lub częściowo odpłatne przysporzenie w majątku osoby prawnej, mające konkretny wymiar majątkowy czy finansowy.

banku, w której każdy z uczestników poręcza za zobowiązania innych uczestników, przy czym umowa poręczenia nie przewiduje odpłatności. W takiej sytuacji świadczenia podmiotów mają charakter wzajemny (jeden podmiot poręcza za inne podmioty z grupy, ale w zamian te inne podmioty z grupy poręczają za ten podmiot), a to powoduje, że brak jest podstaw do uznania, iż którekolwiek ze świadczeń ma charakter nieodpłatny, nawet wówczas, gdy wartość takich świadczeń byłaby różna. W takim bowiem przypadku wynagrodzeniem za świadczenie jednej ze stron jest świadczenie drugiej strony.

Kolejny problem związany z ustalaniem przychodów podatkowych z tytułu nieodpłatnych świadczeń dotyczy sytuacji, gdy prowizja za usługi świadczone przez bank w wykonywaniu umowy *cash pooling* jest w całości płacona przez *pool leadera* będącego członkiem grupy kapitałowej. W przypadku, gdy prowizją tą nie zostaną proporcjonalnie obciążone wszystkie spółki uczestniczące w systemie, po ich stronie wystąpi przychód podatkowy z tytułu nieodpłatnego świadczenia.

Oprócz omówionych powyżej aspektów podatkowych, umowy *cash pooling* mogą stwarzać problemy podatkowe na gruncie np. opodatkowania wypłaconych odsetek, konieczności sporządzania dokumentacji cen transferowych, powstawania różnic kursowych przy przepływach środków w walutach obcych. Zasadne jest zatem, by przystępując do struktury *cash pooling*, dokonać szczegółowej analizy zawieranych umów *cash pooling* w celu ograniczenia ryzyka podatkowego.

Podsumowanie

Zaletą *cash pooling* jest możliwość wykorzystania efektu synergii do optymalizacji kosztów i przychodów finansowych spółek tworzących strukturę, bowiem finansowanie podmiotów uczestniczących w *cash pooling* mających przejściowe deficyty środków pieniężnych jest tańsze niż finansowanie z wykorzystaniem klasycznych jego form, np. kredytu. Korzyści wynikają również z możliwości prowadzenia przez grupę wspólnej polityki finansowej, dającej grupie korzystniejszą pozycję negocjacyjną w relacjach z bankiem dotyczących np. poziomu oprocentowania.

Okoliczność, że umowy *cash pooling* nie zostały odrębnie uregulowane w przepisach, powoduje trudności w określaniu ich skutków podatkowych. Złożona struktura *cash pooling* rodzi liczne wątpliwości natury podatkowej na gruncie niejednej ustawy. Świadczy o tym chociażby duża liczba wydanych w tej sprawie interpretacji. W konsekwencji, przed przystąpieniem do takiej struktury, celowa jest dokładna analiza skutków podatkowych zawieranej umo-

wy i podjęcie decyzji o jej ewentualnej modyfikacji, co pozwoli zminimalizować ryzyko podatkowe. Zasadne jest również wystąpienie do organu podatkowego o interpretację przepisów prawa w odniesieniu do konkretnych ustaleń wynikających z umowy *cash pooling*.

Literatura

- Czyżkowska M. (2014), *Cash pooling jako zaawansowana metoda zarządzania zasobami finansowymi*, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/34703/002.pdf (dostęp: 7.02.2014).
- Gątarek D., Maksymiuk R., Krysiak M., Witkowski Ł. (2001), *Nowoczesne metody zarządzania ryzykiem finansowym*, WIG-Press, Warszawa.
- Interpretacja 1. Interpretacja Dyrektora Izby Skarbowej w Łodzi z dnia 10.01.2014 r. nr IPTPB3/423-400/13-4/GG.
- Interpretacja 2. Interpretacja Dyrektora Izby Skarbowej w Poznaniu z dnia 31.10.2013 r. nr ILPB4/423-306/13-3/DS.
- Jurkiewicz R. (2008), *Cash pooling – skutki w podatkach obrotowych*, „Monitor Podatkowy”, nr 10.
- Karpus J., Węclawski J. (red.) (2005), *Zastosowanie modeli zarządzania środkami pieniężnymi w przedsiębiorstwie (Cash Management Models Using in the Firm, in Polish)* [w:] *Rynek finansowy. Szanse i zagrożenia rozwoju*, t. 2: *Zarządzanie finansami przedsiębiorstw i instytucji*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Mucha E. (2004), *Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Finansów – z upoważnienia ministra – na ponową interpelację nr 6005 posła Ryszarda Nowaka*, udzielona dnia 2.07.2004 r.
- NSA (1996) Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego oz. w Katowicach z dnia 20 marca 1996 r., sygn. akt SA/Ka 332/95.
- Sierpińska M., Wędzki D. (2002), *Zarządzanie płynnością finansową w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Szumielewicz W. (2009), *Cash management w grupach kapitałowych. Diagnozowanie, kształtowanie, ocena*, Difin, Warszawa.
- „Zeszyty Metodyczne Rachunkowości” (2013), nr 16 (352), Wydawnictwo Podatkowe Gofin.
- Ziółkowska E. (2013), *Charakterystyka wybranych technik zarządzania gotówką w ramach zdywersyfikowanych podmiotów gospodarczych – netting i cash pooling*, Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Zeszyt Naukowy nr 128, Warszawa.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. z 2014 r., nr 121.
- Ustawa z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych, Dz.U. z 2010 r., nr 101, poz. 649 z późn. zm.

Ustawa dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz.U. z 2011 r., nr 74, poz. 397 z późn. zm.

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, Dz.U. z 2002 r., nr 72, poz. 665 z późn. zm.

CASH POOLING IN THE CAPITAL GROUP – SELECTED FISCAL ASPECTS

Summary: Cash pooling enables an efficient management of cash within a group of related economic entities and to obtain tangible economic benefits. Using in practice cash pooling agreements can be a source of tax risk on the basis of the tax laws. The article presents the essence and types of cash pooling contracts, as well as presents the tax implications of such agreements in relation to the Act on Tax on Acts in Civil Law and the Legal Persons' Income Tax Act.

Keywords: Cash pooling, consolidation of bank accounts.